THEATER NA DE DAM

Herdenken op afstand

Door de coronamaatregelen zijn er voor veel projecten van Theater Na de Dam alternatieve vormen bedacht.

Door onze medewerker
Sander Janssens

'Juist in tijden van crisis kunnen tradities houvast geven", zegt Jaïr Stranders, artistiek leider van Theater Na de Dam. Tijdens de jaarlijkse manifestatie op de avond van de Nationale Dodenherdenking reflecteren theatermakers en jongeren door het hele land op de Tweede Wereldoorlog.

Door de coronamaatregelen kan Theater Na de Dam maandag in reguliere vorm niet doorgaan, maar voor een flink aantal projecten is inmiddels een alternatieve vorm gevonden. Stranders. „Tegen de klippen op zoeken de theatermakers nu naar manieren om hun verhalen alsnog naar een publiek te brengen, om op die manier samen betekenis aan het ritueel te geven."

Een van de projecten die op een aangepaste manier toch doorgaat, is *Wannsee* van muziektheatercollectief Konvooi. *Wannsee* zou eigenlijk een intieme theatervoorstelling worden. Het publiek zou in een kring rondom een grote tafel zitten, waaraan drie acteurs op theatrale en muzikale wijze de Wannsee-conferentie uit 1942 zouden reconstrueren. Tijdens die conferentie kwamen vijftien nazi-kopstukken bijeen om 'een definitieve oplossing te vinden voor het 'Jodenvraagstuk'. Het theatercollectief bewerkte de notulen van die bijeenkomst tot een toneeltekst, die nu als hoorspel wordt opgenomen en maandag om 21.02 uur online wordt gezet.

Eigenlijk wilden ze voordat corona uitbrak dus al ongeveer hetzelfde doen, zegt acteur Victor IJdens via de telefoon. Hij zit („keurig op anderhalve meter afstand") met zijn medespelers Jacob de Groot, Jasper van Hofwegen en regisseur Belle van Heerikhuizen in de opnamestudio van Orkater in Amsterdam. Het voornaamste verschil is dat er in de nieuwe vorm geen publiek omheen zit. IJdens: „Het zou sowieso al vooral om de tekst gaan en minder om het visuele. Eigenlijk is het door deze aangepaste vorm nog kernachtiger geworden."

De makers van Konvooi, onderdeel van het ontwikkelingstraject De Nieuwkomers van Orkater, zijn gefascineerd door het dunne laagje vernis dat beschaving is. „Die mannen praatten tijdens de Wannsee-conferentie over massamoord, maar deden dat op een manier alsof ze het over een willekeurig product hebben. Dat is absurd. Ze beschouwen zichzelf als heel beschaafd, voeren een retorisch keurig gesprek, de onderlinge verhoudingen zijn heel netjes, Goethe wordt geciteerd. Over alles ligt die zweem van beschaving, die de nazi's zo hoog in het vaandel hadden."

Om dat te illustreren worden de dialogen nu en dan afgewisseld met momenten waarop de drie acteurs close harmony zingen. IJdens: „Die zangstijl is ergens extreem beschaafd en burgerlijk, en staat daardoor gevoelsmatig lijnrecht tegenover de gruwelijkheden. Tegelijkertijd zit er dezelfde mathematische precisie in, die ook in de retoriek van die mannen zit."

Dat vonden ze een interessante paradox, vertelt IJdens. „De Duitse beschaving heeft mooie kunst en cultuur voortgebracht, maar is in dezelfde periode in staat geweest om zoiets als de holocaust voort te brengen. Wat is beschaving, vraag je je dan af? De mens onderscheidt zich van de dieren door te denken, maar dat denken stelt ons blijkbaar in staat om iets beestachtigs als een holocaust vorm te geven."

Een belangrijk onderdeel van Theater Na de Dam zijn de vele jongerenprojecten die jaarlijks door het hele land worden opgetuigd. Op veertig locaties worden lokale jongeren gekoppeld aan ouderen die de oorlog hebben meegemaakt. Die ontmoetingen vormen normaal gesproken de basis voor voorstellingen die alleen op 4 en 5 mei te zien zijn. Toen de fysieke ontmoetingen niet door konden gaan, werd er gezocht naar andere manieren om het gesprek tussen de twee generaties vorm te geven, vertelt Lisa Groot Haar, regisseur van het jongerenproject *Pakketje uit de oorlog* in Drachten.

„De een is gaan bellen, de ander ging skypen en er is een briefwisseling opgezet. Zo hebben er ondanks de afstand en de isolatie, bij ons in Drachten toch acht waarachtige ontmoetingen plaatsgevonden."

Van elk van die ontmoetingen is uiteindelijk een gevulde envelop gemaakt, met daarin bijvoorbeeld brieven of gedichten, maar ook verwijzingen naar online materiaal, zoals korte video's. In totaal bestaat het pakketje, dat je online of telefonisch kunt bestellen en op 4 mei kunt afhalen op het plein voor Schouwburg De Lawei, dus uit acht enveloppen met daarin steeds een weerslag van een ontmoeting tussen een oudere en een jongere.

Zo werd voor alle veertig projecten een nieuwe vorm gevonden om de gesprekken tussen ouderen en jongeren aan het publiek te presenteren. In de Amsterdamse buurt Nieuw-West worden de ontmoetingen omgewerkt tot de luistervoorstelling *Vrijzicht*. Regisseur Femke Heskes: „Je luistert naar fragmenten van oorlogsherinneringen van de ouderen hier in de buurt, die ze eerder met de jongeren gedeeld hebben. De scènes worden nu opgenomen door de jongeren zelf, in hun eigen slaapkamer."

Dat de betekenis van de jaarlijkse manifestatie door de coronacrisis is gekanteld, staat volgens Jaïr Stranders vast. „Theater draait natuurlijk bij uitstek om die gedeelde ruimte, bij elkaar in dezelfde zaal zitten en iets live meemaken. In die zin wordt het dit jaar totaal anders. Maar in al die pogingen die de theatermakers en jongeren doen om toch die verbinding aan te gaan, blijft het in de kern intact."

Heskes denkt dat de herdenking door de corona-uitbraak voor veel jongeren zelfs nog meer betekenis heeft gekregen. „Sommigen gaven aan door deze crisis ineens veel beter te begrijpen wat het is om niet vrij te zijn."

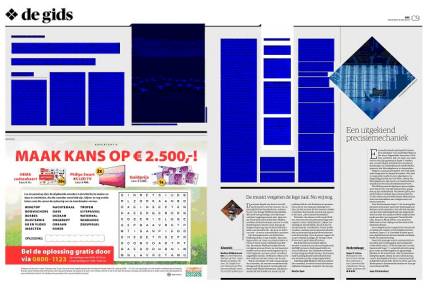

Stranders: „De waarde van Dodenherdenking zit hem in het gezamenlijk stilstaan bij een ongelofelijke crisis. De lessen die daaruit getrokken kunnen worden, zijn bepalend voor de tijd waarin we nu leven. Het gaat niet alleen om het betuigen van respect aan de slachtoffers van de oorlog, maar ook om ons te blijven herinneren hoe belangrijk vrijheid en de waarden van de rechtstaat zijn."

Theater Na de Dam

Theater Na de Dam. 4 mei om 21:00 uur op verschillende locaties in heel Nederland. Inl: theaternadedam.nl

Sinds 2010 spelen op 4 mei artiesten, toneelspelers, jongeren en muzikanten voorstellingen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog en via die oorlog reflecteren op de wereld van vandaag.

Naast de **40 jongerenprojecten** in het hele land en het **hoorspel van Konvooi**, maakt theatermaker Frances Sanders een podcast, gaat Jouman Fattal live op Instagram en maakt performancecollectief Urland een korte film. Ook worden er online toneelteksten beschikbaar gesteld die je zelf (eventueel via Zoom met anderen) kan lezen.

Vanuit een lege schouwburg in Amsterdam zendt NPO1 maandag om 21:00 uur het programma **Na de Dam** uit, waarin diverse artiesten (o.a. Herman van Veen, Nasrdin Dchar en Claudia de Breij) op de oorlog reflecteren. Het programma is samengesteld door Wende en Ivo van Hove.

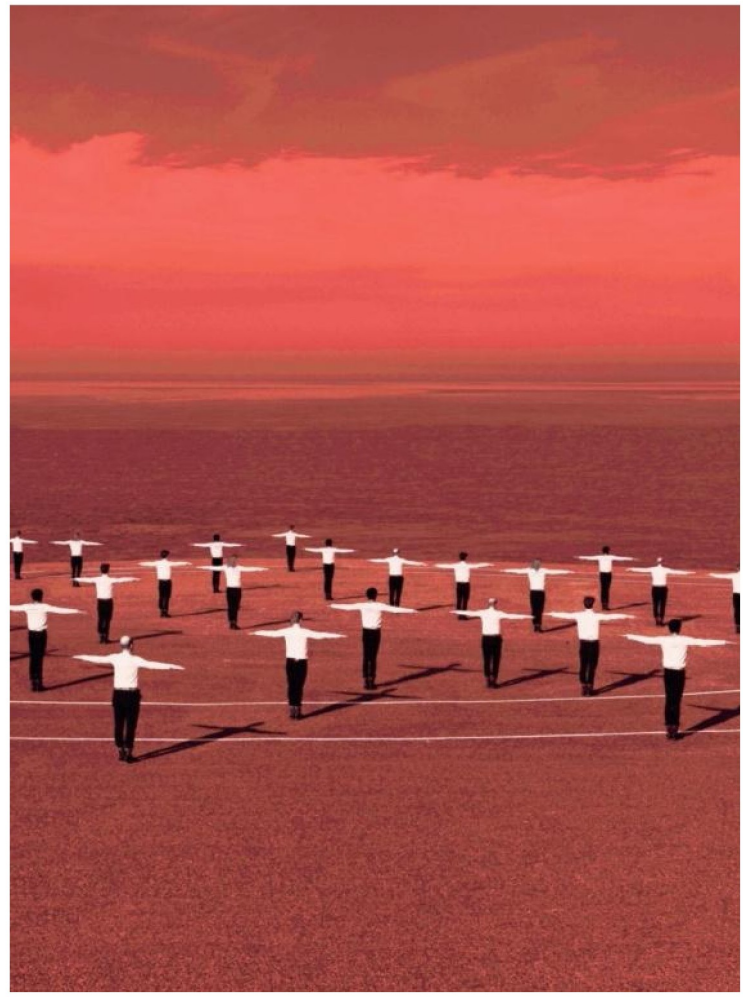

FOTO MERLIJN HOEK

Wannsee van Konvooi voor Theater Na de Dam.